

У.Н.Р.

ГОЛОВА ДЕЛЕГАЦІЇ
НА МИРОВУ КОНФЕРЕНЦІЮ
В РИГІ.

ДО ПАНА

МІНІСТРА ЗАКОРДОНИХ СПРАВ У.Н.Р.

4 Листопаду 1920 р.

Ч 23.

Виконавши доручення Уряду, як тільки його можна було зробити, я повернувся з Риги до Відня, одбувши тяжку подорож і 26 митних ревізій, бо далі мені в Ризі не було чого робити. В додаток до моїх 4-х справоздань, надісланих в пакеті з Риги через урядовця Варшавської місії ОЛЕСІЮКА, маю честь подати нижче викладені мої уваги.

Наша невдача в справі режських переговорів сталась з двох причин: 1) через нас самих і 2) через поляків.

В Мінську, коли військова перевага над поляками була на боці Росії, вони все таки старалися зоставатися нашими вірними союзниками, не одкидали свого договору з Урядом У.Н.Р. і ретельно не визнавали ні Совітської України, ні Совітського Українського уряду. Далі, коли вони з нашою допомогою, стали переможцями над Совітською Росією і коли ІОФФ одержав з Москви наказ згодиться на всі умови, утворити мир і підписати договір з усіма польськими вимогами, поляки раптом знехтували договір з Урядом У.Н.Р., поступились всіма інтересами її і, не будучи до того примушеними нічим, в своїх цілях, в Ризі визнали фіктивний уряд Совітської України, в особі емісарів з Москви. Вони дбали тільки про власний інтерес, пожертвували нами для власних егоїстичних цілей і рішили використати момент і ситуацію для осягнення своїх імперіалістичних завдань.

Обрахунок і перспективи у них такі:

Здобувши на договорі підписи Совітських Росії і України про прилучення до Польщі великих не польських територій, після того здобути на те саме підписи од Врангеля і до Уряду У.Н.Р. З семи чотирма політичними векселями, на яких підпису дійсних хозяїнів-українцівського, білоруського та литовського народів, ніхто не питатиме, заявити перед Антантою і здобути од неї санкцію на те, рече що "всі заінтересовані" наче-б то згодилися. На сій території в 378152 кв.кіл.

Ц. 6 08

(замість етнографічної польської в 174012 кв. кіл.), поляки по своїй статистиці (напр. Ромера і Вейнфельда) показують 30019000 населення, з якого 15393000 поляків, а 14626000 інших народностей, і скажуть, що більшість польська, а тому і така польська держава відповідає 13 п. декларації Вільсона. На підставі цієї підтасовки й софістики вони добиватимуться міжнародно-правової санкції Польщі в межах, визнаних підписами 4-х заінтересованих воюючих. В дійсності на тій території все таки поляків тільки 48%, а інших народностей 52%. Сім методом російські імперіалісти, при числі росіян в 80 міль., прилучивши до Росії Польщу, Чехію, Австрію і Францію, могли-б заявляти, що в цих межах росіян буде звиш 50%, а тому Росія в таких межах відповідає-б вимогам етнографічного принципу!

На мою думку, треба було-б негайно взяти заходів через наші Місії в Франції, Англії, Італії і Америці, щоб інформувати уряди тих держав і попередити майбутні загрожуєчі інтересам У.Н.Р. виступи, пропозиції і вирішення. На жаль, ні в одній з названих держав У.Н.Р. не має свого певного і роботячого представництва. З свого боку я взяв заходів, щоб про вище наведене знав утворений в Парижі, через неадатність і шкодлівість тамешньої Місії, особливий Український Комітет, в якому беруть участь для оборони суверености У.Н.Р. і її інтересів Тимошенко, Перепелиця, Сидоренко, Лучинський, Галин, Борщак, Сербиненко і ин. українці, за виключком гр. Тишкевича та його прибічників. Зважаю своїм обов'язком пояснити, що в французьким М-ві Закорд. Справ членам вказаного Комітету просто і ясно заявили, що ні з сими представниками, ні з тим урядом, що має таких представників, "*il n'y a rien à faire.*"

Наша провина в програнні справи в Ризі заслуговує найширшого розгляду. Се потрібно щоб не повторювати помилок. Без самокритики і визнання своїх хиб не збудувати нам своєї незалежної держави, як би ми того не намагалися й не хотіли. Се примушує мене з свідомости своїх обов'язків не мовчати про правду, якою-б вона не була гіркою та неприємною.

Несподіваний і страшено прикрий програш нашої справи в Ризі треба приписати найперше всею тим, хто вів дипломатичну ро-

боту в Варшаві, а потім неорганізованости роботи і бракові певних ін-
формацій од наших Місій в Міністерстві Закордоних Справ У.Н.Р.

6 Сентября 1920 р. в Відні я одержав телеграму,
якою пан Міністр Закордоних Справ викликав мене для ведення в Рижсь-
кій Конференції мирових переговорів з Совітською Росією, негайно при-
бути в Варшаву і привезти з собою всі потрібні матеріали. В телеграмі
вказано було, що моя участь абсолютно необхідна і що одмова з мого бо-
ку недопустима. Довіряючи урядовому паперу, я як тільки Посольство
зробило мені і секретареві Пашенкові, візи, на другий день виїхав з
Відня, а 10 Сентября вже був в Варшаві, куди мені призначено було яви-
тися.

Позаяк польська делегація виїздила в Ригу 13 Сен-
тября, то я рахував застати в Варшаві для української делегації уже ви-
готовленим все: і склад її, уповноваження Голові і Членам, паспортні ві-
зи і грошову асигновку на подорож і утримання. Але-ж в Варшаві я нічо-
го не застав, а дізнався, що в справі нашої делегації ще нічого не зроб-
лено і не вирішено.

Виїхати з Варшави я не міг, бо мені призначено бу-
ло явку в Варшаву, а постійні переїзди членів уряду з Тарнова до Ста-
ніслава, до Ставки і назад могли внести через мої роз'їзди повну дес-
трукцію в організацію роботи уряду в справі делегації. Тому я, щоб при-
спішити роботу і в'яснити ситуацію, в той же день послав кур'єра з па-
перами і зразками уповноважень. Однак ніякої відповіді я не одержав.

З інформацій од урядовців Варшавської Місії, під-
тверджених через 2 дні Головою Місії А. ЛІВІЦЬКИМ, який вів дипломатич-
ні зносини й переговори з Польським Урядом і інформував українське Мі-
ністерство Закордоних Справ про ті переговори, я дізнався: 1) що поля-
ки ніяк не визнаватимуть Совітської України і її совітського уряду (
(Раковського і К-о); 2) що в Ризі вони домагатимуться нашої участі в
переговорах і 3) що ми мусимо вести справу так, щоб Поляки не тільки
не визнавали українського большевितського уряду, а вимагали бод Росіян
очищення української території од московських большевитських війск.
З тим я цілком годився, і тому зараз же взявся за працю.

Те, що Поляки не визнають Совітського уряду Украй-

4700

ни підтверджувалося на око: а) їх переговорами в Мінську, де вони од- хилили уряд Світської України, хоча побіда була на боці большевиків; б) зібранням од мене польським уповноваженим ШУМЛЯКІВСЬКИМ фактично- го і документального матеріалу для заявки одводу проти МАНУЛЬСЬКОГО і инш. представників Світської України; в) рішучим запевненням зб бо- ку нашої Варшавської дипломатії, в особі п. А. ЛІВІТСЬКОГО, який вів пе- реговори і умовлявся з Поляками.

Се підтверджувалося ще й таким фактом: коли КЕДРОВ- СЬКИЙ почались переговори в Ризі і КЕДРОВСЬКИЙ прислав в Міністерс- тво телеграму, що Поляки трактують МАНУЛЬСЬКОГО і ин. інсценірованих представників Світської України, як контрагентів Польщі; то в Мініс- терстві КЕДРОВСЬКОМУ не повірили і мене через кур'єра запевняли, що КЕДРОВСЬКИЙ помиляється, а проф. ВІХЕЛЬМАН написав мені листа, в якому підтверджує, що КЕДРОВСЬКИЙ подає звістку, яка ніяк не може одповідати дійсности, і що на се я мушу звернути свою увагу. З цього очевидно, що і Міністерство Закордонних Справ було поінформовано Варшавською дип- ломатією в сій справі однаково, як і я.

Таким чином виходило, що як не безпосередньо, то в гурті з Поляками нам доведеться взяти участь в мирових перегово- рах, а тому Голова Української Делегації повинен зробити візити ви- щим представникам Польського Уряду і звійти з ними в безпосередні зносини. Сього вимагали обставини і інтереси У.Н.Р., але ж цього я не тільки не міг, а був позбавлений можливости зробити.

Я не знав, хто і з якою ціллю зробив так, що мене, запрошеного стати на чолі Делегації, було усунено, а Головою Делегації призначено СЛАВИНСЬКОГО. Обов'язки і право на вище вказані візити, зно- сини і акції од мене було забрано і передано СЛАВИНСЬКОМУ. Я міг зно- ситься тільки з низчими урядовцями і се я виконав, але ж цього було мало, а головного не було зроблено, бо не було Голови Делегації. Мало того, СЛАВИНСЬКИЙ, коли-б навіть не був СЛАВИНСЬКИМ, не міг прибути з Праги так швидко, щоб вступити гнути зробити в Варшаві те, що повинен був зробити Голова Делегації, і тільки один Голова Делегації. Я не одер- жав до 27 Сентября ніяких уповноважень, а тому і на підставі їх не міг зробити ні належних виступів, ні зносин, ні зв'язків. Утворена сим розпо-

рядженням ізоляція Делегації була очевидно шкідливою. В залежності від особи, яка була ініціатором і автором призначення Славинського, може виникнути питання про навмисність цієї комбінації, потрібної для того, щоб усунути мене од зносин з вищим польським урядом і щоб я не мав змоги розкрити закулісну роботу, про яку уряд наш, очевидно не знав і яка виявилася в Ризі. Факт остається фактом: призначення на моє місце Славинського, який прибути своєчасно не міг, ізолювало мене од зносин з поляками, паралізувало мою ініціативу і позбавило мене можливості розвинути необхідну акцію. Разом з тим, факти вимагали ~~о~~~~д~~~~о~~ мене ставитися до інформацій п. Андрія Ливицького з обережністю, особливо після того, як він мене запевняв, що давно добивається усунення Тишкевича, а через кілька днів мені показано було копії листа того-ж Ливицького з 10 августа до Голови Директорії, в яким він просить задержати Тишкевича в Парижській Місії, як користного діяча! Тому до Риги я поїхав з різними сумнівами, а не з певними інформаціями і без підготовленого ґрунту. Тому те, що сталося і виявилось в Ризі, вимагає розсліду, щоб знайти винуватих.

Цілком зрозуміло, що по мотивах моральних і глибоко патріотичних я не міг згодитися на спільну працю з Славинським, про якого я за 3 тижні перед тим казав, що він проявив що найменше злочинну державну бездіяльність в Чехії, за яку його треба віддати під суд. Виходило, що я не міг працювати, а Славинський не їде. Шрамченко зрікся од участі в Делегації, Мазепа і Ковалевський, як казали в Варшаві, зайнялися справою з одержанням міністерських портфелів, а Добриловський чомусь те-ж не їхав. Вийшло, що Делегацію призначено так, що її фактично не існувало, а в Ризі не було нікого з нашого боку. Отсе тяжке становище хаосу примусило мене прийняти вдруге призначення Головою Делегації і поспішити в Ригу. Виїхати раніш 29 сентября я не міг, бо уповноваження одержав тільки 27 сентября, та й то пославши кур'єра за в'ясненням справи. Візитів і зносин в Варшаві я не мав вже змоги зробити.

Шлях до Риги з Варшави дуже тяжкий: треба їхати не менше 5 суток. Та й то, щоб поспішити, я мусів 84 версти од Мемеля до Лібави їхати на підніжці грузового автомобіля, бо иншого місця

4805
не було, а пароход одходив тільки через 3 дні.

4 октября я був уже в Ризі і в той же день переконався, що Кедровський послав до Міністерства інформації, які цілком відповідали дійсності і яким там не вірили тільки через те, що з Варшави наші дипломатичні агенти подавали зовсім інші інформації. Се примусило мене 5 октября бути у польського Посла Каменецького, який, нічого не негуючи, запевняв в попередній дружбі поляків і в тім, що вони, примушені обставинами заключити мир, ніяких умов, шкідливих для У.Н.Р. і її уряду, не приймуть і не підпишуть. Голова Польської делегації Домбський був зайнятий в комісіях і тому призначив побачення на 6 октября.

5 октября, однак, підписано було, а 6-го зранці надруковано в часописах протокола, в яким сторонами значилися з одного боку Польща, а з другого Свіська Росія і Свіська Україна!

6 октября я пішов до Домбського, запросивши з собою і нашого Посла в Ризі Кедровського. Командірований в Ригу п. А. Лівницьким урядовець Олесіюк, який вів зносини з поляками, попросився теж піти зо мною. Я згодився. І от, коли я виклав п. Домбському мотиви, якими доводив фікцію, інценіровку і емісарство з Москви свіського уряду України, показав наочно, що Свіська Україна не об'являла Польщі війни, не воювала і не має війська, а тому і мириться з нею нема чого, а на решті вказав, що визнання Польщею Свіського Уряду на Україні порушує наш союзницький договір, робить нам внутрішню і зовнішню шкоду, ускладняє справу і зменшує факт визнання Польщею Уряду У.Н.Р. то п. Домбський нам трьом ввічі заявив своє здивовання моїй речі і сказав, що визнання Свіської України і Свіського уряду її зроблено поляками згідно з тим, як було умовлено з урядом У.Н.Р. через його представника і відповідає бажанням уряду, через що сей не може заявляти свого незадоволення.

Розуміється, що я, мавши вищенаведені інформації, запротестував проти цього і заявив, що тут є якесь непорозуміння і що я подам в сій справі ноту. Олесіюк, який все отсе чув, страшенно схвилювався і вставив увагу, що дійсно з нашого боку були зроблені полякам такі заяви. Вийшов очевидний скандал: один уповноважений уряду У.Н.Р. не знав, що робив і казав полякам в Варшаві другий уповноважений того

49

уряду!

Коли ми вийшли од п. Домбського, то Олесіюк, схопившись за голову, сказав до мене: "Се моя вина, се я винен, що не попередив Вас! Дійсно п. Андрій Лівницький з тактичних мотивів вів такі розмови з поляками." Почувши се, п. Кедровський, як і я, обурився і заявив, що і його Лівницький інформував так само, як мене й міністерство, а про інші його розмови він, як і я, чує вперше од п. Домбського і од п. Олесіюка.

(~~Ясно, що в Варшаві жодних жорстоких дій не було.~~)

В доказ свого п. Кедровський пред'явив листа п. Лівницького, з 17 септября, в яким Лівницький радить товмачити полякам, що Совітська Україна-се фікція і шулерство, сповіщає про те, що я привезу матеріали і каже вимагати од поляків, щоб вони мирилися з Росією лиш при умовах очищення України од Московської окупаційної армії і передачі влади урядові Директорії У.Н.Р. Се одповідало моїм інформаціям.

Ясно, що хтось з нашої дипломатії в Варшаві вів з поляками розмови, про які ні уряд, ні я поінформованими не були і проти яких, як се ясно з листа проф. Ейхельмана, уряд наш рішуче протестував.

Сеї факт ще раз потвержує необхідність негайної ревізії дипломатичної і иншої роботи наших Місій за кордоном. Працювати серйозно і продуктивно в такій атмосфері, якої я став свідком за часів свого пробування в Варшаві і в Ризі, не можливо нікому в світі. Се атмосфера сприяюча всяким авантурам та особистому кар'єризмові і безумовно шкодлива для справи суверености й будування У.Н.Р. Сеї атмосферу відчули вже французи, англійці і американці, в чім я переконався, і через її істнування вважають саму українську справу якоюсь авантурною і не серйозною, через що і з урядом не хотять завязувати зносин, мати звязки і робити визнання. Сеї сумний і тяжкий для нас факт треба знищити, як протидержавне абсолютно недопустиме й шкодливе явище.

Після того, як нас було усунене од всякої участі в мировій конференції і п. Домбський заявив, що поляки свої обов'язки виконали, а далі, позаяк ми вже на своїй території, їм нема ніякого діла до нас, а п. Грабський пояснив, що нині, коли-б яка військова українська частина опинилася на польській території, визначеній в договорі з большевиками, то була б негайно обезбронна, мені в Ризі не було

4906

чого залишатися. Про сю сепарацію од уряду У.Н.Р. і про анулюван-
ня договору її з поляками ще виразніше висловився заступник п.
Домбського - п. Василевський. Але ж красномовніше всього про се про-
мовляє 2 пункт договору Росії з Польшею.

Участь моя в нарадах послів Прибалтійського союзу те-ж стала
зайвою. Після двох засідань послів з мою участю, я переконався, що
Песол Кедровський веде сю справу дуже добре. Прибуття наших війсь-
кових агентів - Дідковського та Данильчука і торгового агента -
Шадлуна одкривали участь спеціалістів в роботі комісій, а сим пле-
нарні засідання одтягнуто було на довгий час. Сидіти дурно й без
роботи я не звик, а тому поїхав до Відня. Через Польщу я не поїхав
тому, що дрібні польські урядовці не звертають уваги на свою вишу
владу, ставлять дипломатичну візу свого посольства ні в що і роб-
лять образливий трус і перегляд не тільки книжок, а і рукописів.
Віддавати ризикові свій архив, матеріали якого ще здадуться й по-
служать У.Н.Р., я не вважав можливим і застрахував їх подорожжю
окружним шляхом, хоч і тяжким для мене. Сим я вважаю свою командіров-
ку з 1 ноября закінченою.

В Відні я перебуватиму, доки Уряд знову не схоче скористу-
ватися мою відданістю Вітчизні, знанням, досвідом і попередньою
практикою для праці й служби Українському Народові.

Голова Делегації
Сенатор

Йіджис